

ОПЕРАЦІЇ ХЕДЖУВАННЯ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ

Здійснення операцій хеджування, перш за все, пов'язано зі станом та перспективами розвитку фінансового ринку країни, адже даний процес передбачає використання похідних фінансових інструментів, активів або зобов'язань як інструментів впливу на ризики, що виникають в господарській діяльності підприємств.

Сучасний розвиток міжнародних ринку товарів і послуг, ринку капіталу характеризується можливістю трансферу ризиків (в т.ч. і фінансових) окремо від реальних активів, у зв'язку з якими ці ризики виникають. Відповідно до даних статистичних спостережень Державної служби статистики України¹ обсяги обороту роздрібною та оптовою торгівлю зростають, зокрема, за 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшився товарооборот на 27,33 % (144839,9 тис. дол.) та на 5,31 % (58819,6 тис. дол.) відповідно. Експорт товарів та послуг в Україні за 2011 р. склав 68394195,7 млн. дол., що свідчить про його зростання на 33 % порівняно з 2010 р., а імпорт – 82608240,0 млн. дол., що на 36 % більше, ніж у порівнюваному періоді. Міжнародні потоки капіталу у вигляді інвестиційних вкладень в економіку країни в 2011 р. зросли на 10,41 % (з 44708,0 тис. дол. станом на 2010 р. до 49362,3 тис. дол. за 2011 р.), іноземні інвестиції з України в економіку інших країн в 2011 р. (6898,0 тис. дол.) порівняно з 2010 р. (6871,1 тис. дол.) збільшилися на 0,39 %.

Позитивна тенденція зростання обсягів ринку товарів і послуг та ринку капіталу України є одним з найважливіших індикаторів економічної та фінансової глобалізації. Це, в свою чергу, супроводжується зростанням ризиків, що створює додаткову потребу в ефективному функціонуванні ринку фінансових інструментів та проведенні операцій хеджування.

Необхідність здійснення операцій хеджування і розвиток стратегій та методів управління ризиками наприкінці ХХ ст., що призвело до зростання того сегменту фінансового ринку, який пропонував захист від ризиків, – ринку фінансових інструментів (товарні та фінансові біржі, позабіржова торгівля), пов'язані зі змінам у валютно-фінансовій сфері, зростанням міжнародної торгівлі, глобалізацією фінансових відносин.

Зокрема, в 70-80-х рр. ХХ ст. причинами більш активного використання інструментів фінансового ринку стали: відмова від Бреттон-Вудської системи фіксованих валютних курсів і впровадження Ямайської валютної системи (перехід західних країн до плаваючих курсів валют), енергетична (сировинна) криза, викликана дефіцитом нафти та, як наслідок, різке зростання цін на нафту, що призвело до стрибка інфляції і значних коливань відсоткових ставок, погіршення у зв'язку з цим стану платіжних балансів розвинених капіталістичних країн.

В свою чергу, зміни економічних умов вплинули на розвиток сегменту управління підприємством та виникнення нових методів прийняття управлінських рішень, зокрема, і тих, що пов'язані з управлінням ризиками господарської діяльності щодо зміни валютних курсів, цін та відсоткових ставок. Усвідомлення необхідності ефективнішого захисту від ризиків сприяло розвитку строкового ринку, в т.ч. і операцій хеджування як ефективного методу попередження виникнення ризиків. Адже здійснення операцій хеджування на фінансових ринках зробили можливим розкладання ризиків на складові та їх подальший розподіл серед учасників ринку, здатних найкращим чином управляти кожним з компонентів.

Фінансовий ринок характеризується такими ознаками, як підвищення ринкової волатильності, лібералізація ринку та поява фінансових інновацій, що сформувалися в процесі розвитку світового господарства. Варто зауважити, що розвиток строкового ринку як сегменту фінансового ринку на міжнародному рівні суттєво відрізняється від особливостей формування вітчизняного ринку фінансових інструментів. В табл. 1 наведено основні характеристики розвитку вітчизняного та міжнародного строкового ринку.

¹ Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Таблиця 1. Порівняння особливостей розвитку строкового ринку в Україні та за кордоном

№ з/п	Характеристики розвитку строкового ринку	Строковий ринок України	Міжнародний строковий ринок
1	2	3	4
1.	Особливості формування	як біржовий ринок	як позабіржовий ринок

Продовження табл. 1

1	2	3	4
2.	Суб'єкти (черговість залежно від обсягу операцій на біржі)	спекулянти, банки, фермери, великі підприємства	фермери, суб'єкти господарювання, банки, спекулянти
3.	Мета створення	продовження процесу копіювання форм організації зарубіжних фінансових ринків	управління ризиками господарської та фінансової діяльності, зокрема, здійснення операцій хеджування
4.	Основні фінансові інструменти	– валютні ф'ючерсні контракти (1994 р., Придніпровська товарна біржа); – ф'ючерсні контракти на безготівковий курс карбованця до долара США (1995 р., товарна біржа "Єкатеринославська"); – розрахунковий ф'ючерс (1997 р., Українська міжбанківська валютна біржа)	від форвардних угод з реальними активами (товарами) до фінансових ф'ючерсних контрактів
5.	Особливості діяльності	спекулятивні тенденції, що є наслідком ряду загальноекономічних явищ (економічна криза, перерозподіл власності, політична нестабільність)	необхідність розв'язання протиріччя між циклічністю коливань ринкової кон'юнктури та необхідністю забезпечення стабільності фінансового стану суб'єктів господарювання

На відміну від міжнародного, вітчизняний строковий ринок почав формуватися як біржовий, що вплинуло на особливості його функціонування. Зокрема, невідповідність та неспроможність державної влади України до формування економіко-правового середовища для ефективного здійснення операцій на фінансовому ринку призвели до невиправданого наслідування і копіювання форм організації міжнародних фінансових ринків.

На початковому етапі свого розвитку біржова торгівля на вітчизняному фінансовому ринку за своєю організацією була схожа до торгівлі на реальному ринку товарів і послуг, де вітчизняні суб'єкти господарювання займались переважно торгівлею сільськогосподарською сировиною та промисловими виробами. Тому до причин виникнення такого виду економічних відносин, вважаємо, можна віднести те, що через українські землі проходили торгівельні шляхи з Європи до Росії, так як перші біржі переважно обслуговували торговий капітал, орієнтований на міжнародну торгівлю.

В свою чергу, на українському строковому ринку переважали спекулятивні тенденції, що є наслідком таких економічних явищ, як економічна криза, перерозподіл власності, політична нестабільність тощо. Тому сьогодні вітчизняний ринок фінансових інструментів є нерозвиненим та потребує створення відповідних умов для формування та розвитку. Зокрема, це вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження на українських біржах нових строкових контрактів, таких як: ф'ючерс на ціну нафти, ф'ючерс на валютну пару гривня-долар, тощо.

Адже нерозвиненість фінансового сектору економіки країни впливає на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання, так як вони не можуть використати існуючі на міжнародному ринку капіталу можливості для розвитку свого бізнесу.

Отже, за результатами проведеного дослідження історичного розвитку біржового сегменту економіки України можна зробити висновок, що на сьогодні діяльність суб'єктів економічних відносин в даній сфері орієнтована на міжнародні здобутки та потребує затрат матеріальних, фінансових та трудових ресурсів для ефективного здійснення. Звертаючи увагу на питання впливу історичного розвитку вітчизняних бірж на проведення операцій хеджування на фінансовому ринку України, вважаємо, що його доцільно розглядати у взаємозв'язку з основними характеристиками особливостей становлення ринкових відносин, що, в свою чергу, впливають на формування системи бухгалтерського обліку. Також це дасть змогу прослідкувати особливості облікового відображення операцій хеджування фінансовими інструментами в різні періоди розвитку біржової діяльності в Україні.

КСЕНДЗУК Валентина Віталіївна
Аспірант кафедри бухгалтерського обліку.
Наукові інтереси: бухгалтерський облік операцій хеджування
Телефон: (097)1646560
E-mail: walentyna_ksiedzuk@ukr.net